

KODA

**Jan Hendrik
van der Mee**

een reis naar de Lakota-indianen die
alle denkbare grenzen overschrijdt

copyright © oktober 2025
Uitgeverij Hajefa, Zoetermeer
www.hajefa.nl

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Omslag: Vechtkunstkollektief
Redactie: René Argonijt

ISBN: 978-94-6331-064-2
NUR: 728

KODA

een reis naar de Lakota-indianen
die alle denkbare grenzen
overschrijdt

Jan Hendrik van der Mee

Great Spirit Prayer

*Oh, Great Spirit,
Whose voice I hear in the winds
and whose breath gives life to all the world.
Hear me! I need your strength and wisdom.
Let me walk in beauty, and make my eyes
ever hold the red and purple sunset.
Make my hands respect the things you have made
and my ears sharp to hear your voice.
Make me wise so that I may understand
the things you have taught my people.
Let me learn the lessons you have hidden
in every leaf and rock.*

*Help me remain calm and strong
in the face of all that comes towards me.
Help me find compassion
without empathy overwhelming me.
I seek strength, not to be greater than my brother,
but to fight my greatest enemy: myself.
Make me always ready to come to you
with clean hands and straight eyes.
So when life fades, as the fading sunset,
my spirit may come to you without shame.*

- Vertaald uit het Lakota naar het Engels
door Lakota opperhoofd Yellow Lark, in 1887

Inhoud

Inleiding.....	9
1. Allemansvriend	13
2. De ranger	25
3. De natuur spreekt.....	37
4. Stenen	47
5. De zadelmaker	61
6. Oude pijn	73
7. Liefde en mededogen.....	85
8. De familie Trejo.....	95
9. Voorbereidingen.....	107
10. De zweethutceremonie	117
11. Naar het land van de vele tipi's.....	127
12. De geest van Konahi	137
13. Het onmogelijke.....	151
14. Bij Geromi	161
15. Yuwipi.....	167
16. Ontknopingen.....	177

Inleiding

Het kwam zomaar uit de lucht vallen, van de ene dag op de andere: een diep gevoel. Het kwam vrolijk en overtuigd mijn bewustzijn binnen en nam me mee in beelden uit een ver verleden. Ik zag Europese gelukszoekers, op weg naar een nieuw bestaan. Ik zag overweldigende natuur, een ongerept land. En ik zag *Native Americans*, die we gemakshalve indianen noemen.

En daar doorheen ervoer ik een gevoel van noodzaak. Wat ik zag en meemaakte was niet iets om me even over te verbazen en vervolgens naast me neer te leggen. Het trok aan me. Het zei me dat ik naar Amerika moest, omdat ik daar iets had af te maken.

Ik liep een paar dagen rond met deze beelden en ervaringen en voelde steeds sterker dat deze roep, die van binnenuit kwam, gehoord moest worden.

Ik legde het voor aan mijn vrouw, Jelle, eigenlijk in de volle overtuiging dat het ondoenlijk zou zijn om aan de roep gehoor te geven. Maar Jelle keek me doordringend aan en zei, heel simpel: 'Als jij dat zo voelt, moet je gewoon gaan.'

De enige vraag die ze me nog stelde was: 'Heb je enig idee voor hoelang en wanneer?'

Ik was wat overdonderd door haar reactie en vroeg of ze het niet erg vond dat ik alleen zou gaan. Ze zei: 'Als jij dat gevoel hebt en het belangrijk genoeg is om ernaar te luisteren, ga dan

en overtuig je dat het ook echt belangrijk genoeg is om er gehoor aan te geven. Als je niet gaat, zul je nooit weten wat je roept of wat je daar staat te wachten.'

We spraken af dat ik er nog een paar dagen over zou nadenken. Het was allemaal compleet nieuw voor me. Ik had dit soort dringende ingevingen nog nooit gehad. Ik zag mezelf als een nuchter en kritisch mens, en ik kon dat niet goed rijmen met gewoon maar vertrekken naar Amerika, op basis van een gevoel.

Ik was ook bepaald geen wereldreiziger. Jelle en ik waren op onze vakanties nooit verder gekomen dan Frankrijk en Griekenland. Ik was compleet onbekend met Amerika; onbekend met het land, maar ook met haar gewoonten. Ik wist niets van hoe de Amerikanen leven, maar ik was wel benieuwd, vooral naar hoe het is in het gebied waar de sluipende invasie van de Europese kolonisten nog altijd voelbaar is.

Natuurlijk had ik wel iets meegekregen van de rassenconflicten, de daklozenproblematiek, de ongezonde levensstijl en de verafgoding van geld in Amerika. Ik wist van de achterstelling van mensen zonder werk, waardoor er nauwelijks sociale voorzieningen zijn, en rijken rijker worden en armen alleen maar armer. Maar op het moment dat ik vertrok, had ik eigenlijk geen idee van hoe Amerikanen met elkaar omgingen. Maar ik begreep ook dat ik dat alleen maar te weten kon komen door het zelf te ervaren. Ik ben ook niet naïef wat betreft het sociaal onrecht dat in Nederland bestaat, en armoede, racisme en structurele achterstelling. Ik heb daar volop mee te maken gehad, persoonlijk en via de mensen om me heen. En daarbij heb ik ook gemerkt dat je daar uiteindelijk toch zelf je weg in moet vinden. Om het echt te begrijpen, volstaat het niet om er een boek over te lezen.

Verder heb ik met de tijd leren inzien dat het alleen maar lukt om met deze complexe zaken om te gaan, als je dat doet vanuit mededogen, liefde en nederigheid. Sinds die triptiek mijn basis is geworden, is elke dag een uitdaging geweest, met

veel opvallen en opstaan, maar mijn wereld is er ook door getransformeerd, tot een wereld van hoop en vreugde. En op het moment dat je dat doorkrijgt – dat je gaat inzien dat mededogen en acceptatie eigenlijk je leven makkelijker maken – is het vallen en opstaan opeens veel minder een probleem. Dan is er opeens veel minder om je druk om te maken: je hoeft geen dingen meer recht te zetten, niet meer je gelijk te halen, of boos te worden. Je hoeft dingen niet meer persoonlijk te maken en dus hoeft je je ook niet meer machteloos te voelen. Ik wil niet zeggen dat ik daar dan ook mee ben opgehouden, maar het besef dat het niet meer *hoeft*, doet al heel veel.

Daarmee kom je meteen een stuk dichterbij nederigheid, want het wordt steeds minder zinnig om alles maar op jezelf te betrekken. Vanuit acceptatie van wat het leven is en begrip voor het feit dat anderen iets anders doormaken dan jezelf, ontstaat een openheid. Als iets je pijn doet, schiet je minder vanzelf in defensieve reacties. Je voelt je minder beledigd, wordt minder geraakt in je twijfels over jezelf en ervaart de pijn minder als iets dat je wordt aangedaan – en meer als iets dat deel is van jouw leven. En daar kun je een heel drama van maken, maar dat doe je dus wel zelf.

Dat was de leergang die ik aan het doorlopen was op het moment dat ik geroepen werd naar Amerika. Dat was in 2008. Ik ben gegaan en ik ben teruggekomen, en een jaar later opnieuw gegaan, en daarna nog vijf keer, voor het laatst in 2018. Ik heb mooie dingen mogen meemaken en heb die beschreven in dit boek. Alles is echt gebeurd, het is geen fantasie of getripte beleving geweest. Ik heb er wel voor gekozen om mijn ervaringen te vertellen als één reis, dus zonder al het heen en weer vliegen tussendoor, en zonder alles wat er in Nederland speelde.

Want zo was het voor mij: het was in feite één reis, één beleving van liefde en vriendschap die voorbij alle grenzen ging.

Ik leg deze in liefde aan je voor.

1

Allemandsvriend

Ik vertel Jelle dat ik half mei wil gaan, voor de duur van twee maanden. Het is even slikken als ik mezelf dat hoor zeggen, maar ik ben doordrongen van het feit dat ik tijd nodig heb om tegen te komen wat mij daar, in Amerika, wacht. Jelle reageert weer heel luchtig en zegt: 'Als jij die tijd nodig hebt, neem die dan, maar beloof me dat je me regelmatig mailt. Als ik maar weet waar je bent en of alles oké is, dan kan ik je ook nog een beetje volgen.'

Dat is wel het minste wat ik kan doen.

Omdat ik tijd zat heb en nergens aan voorbij wil gaan, wat vaak gebeurt als je op de motor of in de auto rijdt, wil ik alles te voet doen.

Ik heb mijn rugzak ingepakt met het allernoodzakelijkste, waaronder kleding, kookgerei, eten, tent, slaapzak, dagboek, kaarten van West-Dakota en een GPS-apparaat. Alleen het allernoodzakelijkste dus, en ik kom toch nog tot 35 kilo.

Ik vlieg via Atlanta naar Minneapolis met de KLM en vandaar uit neem ik de shuttlebus van *Jefferson's* naar Rapid City.

Ik heb bewust voor een vlucht naar Minneapolis gekozen, en dus niet rechtstreeks met het vliegtuig naar Rapid City. Dit voelt beter. Een bijkomend voordeel is dat ik op deze manier ook nog iets zie van de natuur, het landschap en de staten waar ik doorheen reis. Het voelt als een rustige aanloop.

Als ik om 5:10 uur in de vroege morgen op de bus stap, wordt

mijn rugzak in het bagageruim gezet en rijden we naar een busstation, waar ik moet overstappen. Deze bus zal rechtstreeks naar Rapid City rijden.

In de bus liggen de meeste mensen te slapen, het ruikt er muf en de gordijntjes zijn gesloten. De bus pikt nog wat passagiers op en rijdt na vijf minuten weg. Al snel zitten we op de snelweg. Ik ga naast een man met lang zwart haar zitten, die zijn ogen opslaat en mij vluchtig opneemt en verder slaapt.

De ruimte is krap en ik maak het mezelf zo gerieflijk mogelijk. De reis met het vliegtuig heeft me behoorlijk moe gemaakt en al snel droom ik weg op het zachte motorgeluid van de bus.

Ik word weer wakker als de bus afremt en langzaam een parkeerterrein oprijdt. Iedereen wordt in de gelegenheid gesteld een sanitaire stop te maken of even een kop koffie of wat anders te nemen in een bescheiden restaurantje. Ik bestel er twee broodjes gezond en een grote beker koffie en ga weer naar buiten.

Daar tref ik de man die eerder naast mij lag te slapen. Hij kijkt naar de broodjes en de koffie, waarop ik hem vraag of hij niets wil eten. Hij schudt zijn hoofd en zegt kort geen geld te hebben. Ik geef hem mijn broodjes en koffie en ga naar binnen om hetzelfde te bestellen.

Ik loop weer naar buiten en zie dat hij op de stoeprand is gaan zitten. Ik loop naar hem toe en vraag of het goed is dat ik bij hem kom zitten. Hij knikt kort en bedankt me voor het ontbijt. Is goed, zeg ik en lach naar hem.

Na het eten raken we in gesprek en ik vertel kort waarom ik naar Amerika ben gekomen. Dat ik van plan ben via Rapid City lopend een tocht te maken, door de natuur naar het Pine Ridge reservaat, via de Badlands.

Hij glimlacht en vraagt of ik daar ervaring mee heb. Ik schud mijn hoofd en vertel hem dat mijn plan ook niet echt vaststaat, dat ik eventueel met elke wind kan meewaaien.

Zijn gezicht plooit zich nu in een echte lach. 'Een hele opgave,' zegt hij lachend, 'er staat je heel wat te wachten.' En hij vertelt me over de moeilijke omgeving en de warmte van de Bad-

lands. Hij vertelt dat hij daar regelmatig naar toe ging om te wandelen en te mediteren, met een lach rond zijn mond. Hij vult min of meer verontschuldigend toe dat die tijd ver achter hem ligt.

Ik vraag of hij van indiaanse afkomst is en hij knikt, zegt Lakota te zijn, Sioux. Ik vraag hem of hij in het reservaat woont, waarop hij zijn hoofd schudt. Hij zegt er lachend achteraan dat ik wel veel wil weten.

Ik verontschuldig me, maar moet er tevens om lachen.

Hij begint te vertellen dat hij iets boven Pine Ridge moet zijn om zich te melden. 'Het is een poosje goed mis geweest en daarvoor heeft de rechter me een straf opgelegd. Ik kon kiezen, de gevangenis voor twee jaar of een heropvoedingprogramma, opgezet voor en door Sioux.'

Hij vertelt dat hij na *high school* niet heeft doorgeleerd, omdat dat totaal geen zin heeft. Als je al de kans krijgt om door te leren, moet je het reservaat verlaten om werk te vinden, waarbij je als Sioux achteraan de rij kunt aanschuiven.

Hij vertelt ook dat, ondanks dat hij niet door heeft geleerd, toch het reservaat heeft verlaten om werk te vinden, en uiteindelijk werk heeft gevonden in de bouw, waar hij een tijdlang goed verdiende. Het ging goed, totdat hij in aanraking kwam met drugs, niet zoals hij eerder in het reservaat had gedaan, een beetje blowen, maar nu echt aan de harddrugs.

Ik vertel hem dat ik jaren met verslaafden heb gewerkt en vraag hem waar het bij hem echt mis is gegaan.

Hij vertelt dat hij na een heel weekend doorhalen in een vechtpartij is terechtgekomen en alleen maar van zich af heeft geslagen, zonder goed te weten wat en hoe. 'Ik was echt helemaal weg uit de tijd.'

Het één heeft tot het ander geleid en is hij in de gevangenis door een arts gediagnosticeerd als borderliner, schizofreen. Hij zou ernstig dan wel diep depressief zijn.

Hij lacht laagdunkend en zegt: 'Dat wordt je dan gezegd door een witte man in een witte jas, die niets weet van je afkomst en je verleden, en die alleen één gebeurtenis uit je leven neemt om zijn oordeel op te baseren.'

Uiteindelijk kun je geen kant meer op. Als ze je de keuze voorhouden, of een celstraf of deelnemen aan een heropvoeding-programma, is er geen keuze, je kiest voor het laatste. 'Je zit dan in ieder geval onder je eigen mensen,' zegt hij schouderophalend.

We worden door de chauffeur gevraagd om onze plaatsen weer in te nemen en al gauw rijdt de bus verder en ligt mijn buurman weer te slapen.

Ik ben moe en val ook in slaap.

Ik word wakker door de stem van de buschauffeur die omroept dat de bus vandaag niet verder zal rijden dan het busstation Sioux Falls. Rond Rapid City raast een tornado met hevige sneeuwval. Op sommige plekken ligt meer dan een meter sneeuw. Grote delen van de weg zijn daardoor afgezet. Het is dan ook onmogelijk om verder te rijden.

Iedereen wordt verzocht om een keuze te maken uit twee dichtbij gelegen hotels. De dame van de busmaatschappij geeft aan dat als er mensen zijn die zich geen hotel kunnen veroorloven, er over ongeveer een half uur een busje zal verschijnen om hen naar een shelter te brengen. Morgen om tien uur zal er op het bord in het stationnetje een aantekening worden geplaatst over wanneer de bus verder zal rijden.

De man naast mij wrijft zich in de ogen en geeft aan dat hij in de shelter zal overnachten en nodigt mij uit hetzelfde te doen. Hij vertelt dat met een beetje mazzel je daar beter te eten krijgt en een goede nachtrust. Voor dit soort gelegenheden hebben ze aparte kamers. Hij heeft zoiets al eerder meegemaakt.

Ik besluit met hem mee te gaan.

De bus stroomt langzaam leeg en de mensen lopen langzaam uit het zicht. Als de bus weggrijdt staan alleen wij nog in het busstationnetje.

Ik besluit me voor te stellen, omdat we de komende paar uren, mogelijk dagen, samen zullen optrekken. Hij stelt zich voor als Takoda en vertelt dat het vertaald in het Engels 'allemandsvriend' betekent. Ik lach en zeg: 'Dat komt goed uit.' Hij lacht ook en zegt: 'Dat komt altijd goed uit voor anderen.'

Na ongeveer drie kwartier komt er een Chevrolet bus voorrijden met een blonde chauffeur die vraagt of wij naar de shelter willen. Takoda knikt en de man stapt uit. Hij opent de deur. We gooien onze bagage achterin en gaan op de stoelen ertegenover zitten.

De man van de shelter heet Reece en legt uit dat er nog eten is bewaard voor ons. 'We verwachtten al dat er mensen zouden komen in verband met de tornado's richting Rapid City,' verduidelijkt hij.

'Bedden zijn klaar en jullie zijn van harte welkom.'

Hij praat honderduit over de stichting, waar de shelter deel van uitmaakt en vraagt of we gelovig zijn. Zonder het antwoord af te wachten, begint hij te vertellen over zijn geloof en het vrijwilligerswerk dat hij met liefde doet voor de mensen die zij dagelijks opvangen. Ik begrijp dat er veel daklozen, veteranen en verslaafden komen voor eten en onderdak tijdens het slechte weer.

We rijden een oprit op voor een groot, vierkant, wit gebouw en krijgen te horen dat we er zijn. Met onze bagage volgen we Reece naar binnen. Bij de balie moeten we ons legitimeren en een formulier invullen. 'Dat is voor de autoriteiten... en onze subsidie,' lacht het meisje achter de balie.

Daarna brengt Reece ons naar een kamer waar drie bedden in staan en drukt ons op het hart dat we de deur op slot moeten doen, als we de kamer verlaten. 'Er lopen hier allerlei soorten mensen rond waar we niet onze handen voor in het vuur kunnen steken. Zorg voor je eigen veiligheid,' zegt hij. 'Beneden is de keuken en daar staat nog eten voor jullie. Als jullie willen wacht ik even op jullie en breng je er naartoe.'

We kijken elkaar aan en kiezen voor het laatste.

Na het eten gaan we in een soort huiskamer zitten. Ik vraag Takoda of hij, na zijn veroordeling, nog kans maakt op een baan zoals hij die eerder had. Hij vraagt zich hardop af of wij, die uit Europa komen, enig idee hebben wat het leven zoal in petto heeft voor de gemiddelde indiaan uit een reservaat, in zijn geval Dakota, Sioux. Hij verzekert me dat dit in heel Ame-

rika hetzelfde is en in het Zuiden nog iets erger. Hij kijkt me aan en vraagt: 'Wil je het wel horen? Het is een verschrikkelijk donker verhaal.'

Ik wil het graag horen.

'Sioux betekent "volk". Je hebt Dakota, Lakota en Nakota Sioux. Ons volk heeft een eigen taal, Sioux, ook wel Oceti Sakowin. Mijn moeder is van afkomst een Lakota Sioux en door mijn vader te trouwen, is ze gaan wonen onder de Lakota Sioux, eerst in Allen en later in Pine Ridge, niet bij de anderen, maar meer buiten, op een heuvel.

Ik ben de jongste, heb nog drie zussen en twee broers. Eén broer en zus zijn overleden, net als mijn vader aan kanker. De anderen wonen nog steeds in de omgeving van mijn moeder, die nu 87 jaar oud is.

Op ons land hebben we een eigen bron. Daardoor is alles groen en ziet het er altijd mooi en fris uit. Geen dorre grond, wat je veel ziet in de omgeving. Mijn moeder heeft altijd een eigen moestuin gehad, dus wij hebben altijd te eten gehad. Wij moesten ook altijd onkruid wieden en als ik bij haar ben, nog steeds.

Al jaren vallen we ten prooi aan onze omgeving, omdat we arm zijn en niet zelfvoorzienend. Elke maand, soms om de twee maanden en nu onder president Trump soms om de drie maanden, krijgen we een kleine toelage. Dat noemen we ook wel smartengeld, voor wat ons in het verleden is aangedaan. Ik denk dat het meer zwijggeld is en het de bedoeling heeft om ons stil en dom te houden. Deze regeling stamt uit 1868, het verdrag van Fort Laramie. Land en jachtrechten werden geregeld. Het kwam erop neer dat we veel land verloren; land dat dus gestolen werd.

Onvruchtbare grond kregen we er voor terug, in de vorm van de huidige reservaten. Door de tijd werd ons alles verboden, van jagen op de vrije prairie, tot wapens en geloof.

Ze verwachtten van ons dat we alles zouden inleveren. Mijn moeder en vader zijn weggehaald bij hun ouders en gedwongen Engels te spreken. Het werd ze verboden onze eigen taal

te spreken. Ze moesten uit de Bijbel lezen, leren als Christenen te denken, te bidden tot de witte God in plaats van onze eigen Wakan Tanka. De haren van de jongens werden tegen hun wil geknipt. Vaak werden ook de lange haren van de meisjes geknipt, om hun wil te breken. De kinderen werden jarenlang weggehouden van hun ouders, en onze gewoonten, geloof en rituelen. Terwijl ze woonden in gastgezinnen, internaten en seminaria werd als klap op de vuurpijl hun eigen naam vervangen door een witte, Amerikaanse naam. Daarmee probeerde men het laatste restje identiteit te ontnemen. Zeg zelf, het uitspreken van je eigen naam laat je weten wie je bent, waar je bent geboren en uit welke ouders!

In die tijd, tot op de dag van vandaag begonnen de Christenen met hun zending onder de indianen. Je ziet in elk reservaat de christelijke kerken en de goede werken van de dominee's en de vele vrijwilligers.

Ondanks alles zijn zij het die vaak bijspringen als de nood het hoogst is. Geld, eten en soms onderdak geven, maar als tegenprestatie wordt er van je verwacht dat je naar hun kerk komt en tot hun God bidt.

Veel van de Ouderen zijn overgestapt naar de christelijke kerk, hangen dat geloof aan en combineren dat met de rituelen van ons eigen volk. Dat wordt niet openlijk beleden in de kerk, dat is iets voor als we onder elkaar zijn. Zij, de oudjes, zwijgen erover.

Veel van onze heilige, spirituele mannen, onze medicijnmannen, zijn in het verleden en ook nu nog, overgestapt en ingewijd in de christelijke leer en noemen zich zelfs dominee.

Zij die ons moesten onderwijzen, de weg tot genezing moeten leren, ons raad moeten geven, onze ziel moeten verheffen, de kracht van de stenen en de adelaar moeten leren, naast ons moeten staan, lieten plotseling open plekken na, die niet meer ingevuld werden.

Het is alsof er bijna geen middelaar meer is tussen boven en beneden. Het gevolg is onder andere dat onze eigen taal steeds minder goed wordt gesproken.

Ons geloof, waarvan Moeder Aarde en Wakan Tanka de basis vormen, samen met de grote geesten van de natuur, de windgeesten, de diereengeesten en andere wezens, die ons moeten beschermen, maar die ons ook begeleiden na onze dood; dat geloof is steeds minder toegankelijk geworden, omdat er steeds minder medicijnmannen zijn die ons daarin kunnen begeleiden.

Velen geloven in een hel, als ze onvoldoende hun best doen, en een hemel als beloning voor een goed leven. Diegene die tot je spreekt vanaf de kansel, gaat vanzelfsprekend naar de hemel en jij uiteraard naar de hel als je blijft bij het oude en je leven niet aan Jezus geeft.

Als je indianen vraagt welk leven goed genoeg is om in de hemel te komen, kan vrijwel niemand het antwoord geven. In de kerk hoor je dat Jezus Christus aan het kruis is gestorven voor jouw zonden en hij daardoor de weg naar de hemel heeft vrijgemaakt. Maar vroeger lag die verantwoordelijkheid bij jezelf, het hoofd van je volk, je medicijnman en je gezin, en natuurlijk bij Wakan Tanka, die over je waakte! Na de benodigde rituelen ging iedereen naar het land van de vele tipi's. Daar zag je je moeder, je vader en je voorouders terug.'

Ik vraag Takoda of er dan helemaal niets meer is, geen vastigheid, geen krachten van de natuur, geen medicijnmannen, alleen maar afhankelijke mensen die wachten op de steun van de overheid of de liefdadigheid van de kerk?

Hij lacht en zegt: 'Alles is er natuurlijk nog, alleen we maken er niet meer op dezelfde wijze gebruik van als vroeger. We hebben wijzen, medicijnmannen nodig die ons terugleiden op die weg. Op dit moment is er wel een ommekeer merkbaar. Je ziet meer belangstelling voor de taal, de rituelen en elkaar helpen in nood.' Takoda verwijst naar het programma voor en door indianen, waar hij nu aan gaat deelnemen.

'Maar wie financiert dat?' vraag ik hem.

'Deels de overheid, donaties van de rijken, maar ook krijgen we geld van de Indiaanse casino's.'

‘Ik stel vast dat je op mij heel stabiel, zeker en intelligent overkomt, maar hoe zit het dan met de gestelde diagnose, door de witte psychiater?’

Hij lacht. ‘Ik denk dat als je de pijn die ik als kind en jongvolwassene heb geleden, het gemis aan zoveel zaken, die voor de witte Amerikaan vanzelfsprekend zijn. Als je daarvan niets weet, niet weet wat het is om constant geconfronteerd te zijn met zoveel armoede, dat je vreemde ideeën over ons kunt krijgen. Zoveel leegte, zoveel verdriet, en gebrek aan gezond voedsel. En dan hadden wij nog een eigen groentetuin. Gebrek aan spirituele leiding, die invulling en betekenis geeft aan het leven van ieder mens.

De problemen die daaruit voortkomen, en het verdriet, omdat je familieleden ziet sterven, zoals mijn vader, broer en zuster die niet genezen kunnen worden door een medicijnman, zoals vroeger, en ook niet door kundige artsen, omdat daarvoor geen geld is. Dit omdat je een andere soort zorg krijgt dan een witte Amerikaan. En ook dan zijn er nog verschillen binnen het reservaat, tussen de werkenden, die verzekerd zijn, en de meerderheid die niet verzekerd is. Hoewel het ook gebeurt dat achteraf blijkt dat je werkgever je niet heeft verzekerd, zonder je daarover in te lichten, en je dus niet krijgt waar je wel recht op hebt.

Ook dat heb ik zelf meegemaakt. En mijn baas was nota bene zelf van dezelfde afkomst als ik.

Misschien ken je de verhalen van de beginperiode dat indianen in aanraking kwamen met alcohol. Daarvoor verkochten ze hun land, dat ze na de verdragen die afgesloten werden hebben gekregen. Ze verruilden hun wapens, zelfs hun eigen vrouw, voor een paar flessen alcohol.

Hun hele houding, hun beleving, hun geestelijke stabiliteit, hun kracht en trots ging daarmee verloren. Zo is daar, door de tijd heen misbruik van gemaakt, door de witte Amerikaan. Het voelde dan ook als een soort déjà-vu toen ik crack en heroïne ging gebruiken. Ik verloor mezelf, mijn trots, alles. Ik wist totaal niet meer wie ik was of wat ik wilde, laat staan wat ik anderen had beloofd, na het overlijden van mijn vader. Ik

2

De ranger

Ik loop voornamelijk op stoep, tot die verdwijnt in de auto-weg. Ik ga aan de rechterkant van de weg lopen, hopend op een lift die me een eindje op weg zal helpen.

Ik denk dat het door mijn oudere leeftijd is dat ik al snel een lift krijg, van een nog oudere man dan ikzelf. Hij zet me af vijftig meter voorbij de afslag naar Silver City. Hij legt me uit dat hij me voor een hamburger-restaurant afzet omdat daar eerder mensen zullen stoppen om me mee te nemen.

Ik sta er nog geen minuut als er een groene jeep voor me stilstaat. 'Gaat u naar Silver City?' vraag ik de ranger die in de auto zit. Hij knikt en zegt joviaal: 'Stap in, gooi je rugzak maar achterin.'

Hij draagt een groen uniform, net als onze boswachters.

Als ik goed en wel zit, scheurt hij weg en ik kijk ervan op hoe hard hij de auto de sporen geeft. Hij kijkt me aan en vraagt of alles goed is. Ik knik en hij vertelt me en passant dat hij nog even bij een kennis langs moet en dat hij me daarna zal afzetten bij de Deerfield trail.

We rijden bij zijn kennis langs, maar die is al een half jaar geleden verhuisd, volgens de burens. Hij kijkt verwonderd en zegt tegen mij: 'Ik dacht dat ze een goede vriendin was, maar ik heb haar, denk ik, te lang verwaarloosd. Een halfjaar bij iemand niet langsgaan, en ze is verhuisd.' En hij barst uit in een lachbui.

We rijden door, tot een slagboom, die hij openmaakt en staan dan na ongeveer driehonderd meter stil.

We raken aan de praat en hij wil alles weten over het Nederland van nu. Ook begint hij te vertellen over de politiek van Amerika. Hij is niet de grootste voorstander van de laatste drie presidenten die de Amerikanen hebben verkozen.

Ook vertelt hij gediend te hebben in een aantal oorlogen, waaronder Afghanistan. Ik vraag hem of hij in opdracht van zijn superieuren mensen heeft doodgeschoten tijdens zijn tours.

Aanvankelijk kijkt hij me aan of ik van gisteren ben. Dan lijkt hij te beseffen dat Europeanen al lang geen oorlog meer hebben uitgevochten en probeert hij bij mij het gevoel over te brengen van wat hem na zijn tours is blijven achtervolgen.

‘Kijk,’ zegt hij. ‘Ik heb in een aantal oorlogen gediend, omdat ik uit een familie stam waar iedereen het land heeft gediend, en dat brengt je de trots en respect van de mensen hier.

Je doet wat je moet doen,’ ontwijkt hij mijn vraag.

Ik probeer het op een andere wijze.

‘Heeft dat leven je, nu je weer een burgerleven hebt, de vrede gebracht, die je voor je uitzendingen had?’

Hij kijkt me lang en doordringend aan en zegt: ‘Dat zijn dingen die je normaal niet met anderen bespreekt, laat staan met een wildvreemde.’ En hij kijkt me veelbetekenend aan.

‘Ik weet niet waarom,’ zegt hij na een lange periode van stilte, ‘maar ik voel een behoefte om je iets te vertellen. Vind je dat goed?’

Ik zeg hem dat ik er helemaal voor opensta.

‘Ik heb een tour naar de Golfoorlog gedaan, als broekje. Je gaat er voor de eerste keer als goed getraind soldaat naar toe, maar je bent onervaren, begrijp je? Het enige wat je meeneemt, naast je opleiding, zijn de ervaringen en de verhalen van je vader, je ooms en neven.

De waarheid is dan heel anders dan wat je tot dan toe hebt gehoord. Er zijn daar geen helden, niets is glorieus, je verliest alles, zelfs het besef van tijd, jezelf, respect voor je medemens. Het enige waar je mee bezig bent is te overleven en daarin doe je dingen die je zelf verbazen.

De zweethut- ceremonie

De volgende morgen is het een drukte van belang. Niet alleen Ruben, Santana, Marcus, Miguel en William Green Eye, maar ook een aantal mensen die ik niet eerder heb gezien, lopen rond en helpen Melda met het koken. Onder de vrouwen bevinden zich twee zussen van Ruben. Ook is die nacht een compleet gezin gearriveerd. De jongste zus van Ruben is komen aanrijden, met haar vriend en vijf kinderen. Ze woonde voorheen in Rapid City, maar is haar huis uitgezet omdat ze de huur niet meer kon betalen. Haar vriend had eerder beloofd om te gaan werken en de rekeningen te betalen, maar heeft in weerwil van zijn belofte niet gesolliciteerd of gewerkt.

Melda is woest op hen en vraagt waarom ze naar haar zijn toegekomen. Ze richt zich tot haar jongste dochter en zegt: 'Je had alles: een huis, werk en kinderopvang. Waarom moest je zo nodig weer een nieuw vriendje in je huis toelaten? Waarom vertrouw je hem op zijn woord, terwijl je weet dat hij geen werk heeft? Nu zijn je kinderen de dupe. Alles wat je nu hebt is een blond vriendje, je kinderen en schulden.'

Melda vraagt hen naar Pine Ridge te gaan, om daar juridische of financiële hulp te zoeken. 'Maar mama,' hoor ik haar zeggen, 'we hebben niet eens geld om benzine te kopen. We konden maar net hier komen!'

Melda verwijst ze naar de kerk van Barry en Shelly en zegt: 'Ga daar vragen of ze benzine of geld hebben voor jullie om naar Pine Ridge te rijden. Leg het ze maar uit.'

Ik loop met Ruben en Santana naar de zweethut, om ons te voegen bij de anderen. Als we de hut binnengaan, slaat een onbekende jongen op de trom en blaast af en toe op een kleine fluit, die een hele hoge schrille toon voortbrengt.

'Een neef,' zegt Ruben en hij wijst op een andere jongen, die tussen de bosjes zit en rustig afwacht. Dat is ook een neef. Hij zal de stenen binnenbrengen. Ruben wenkt hem en hij gaat aan het werk. Iedereen weet wat hij moet doen. Wij wachten tot een aantal stenen naar binnen zijn gerold. Dan stopt de trom en is het stil om ons heen. Ook de stemmen rond Melda's huis zijn nu verstomd.

Ruben nodigt mij uit om achter in de zweethut plaats te nemen. Links van mij zitten William Green Eye, Marcus en daarnaast Ruben. Rechts van mij zitten Miguel, Robert en naast hem Santana. Ik veronderstel dat Santana de deur zal openen en sluiten.

Ruben begint te bidden in Lakota en gaat na een poosje over op Engels. Hij vraagt de zegening van Tunkashila en nodigt de natuurkrachten, de krachtdieren en gidsen uit; de spirits die verbonden zijn met de deelnemers.

Buiten hoor ik het tromgeluid weer langzaam aanzwellen. Ook hoor ik regelmatig een hoog fluitgeluid en geef me helemaal over aan wat er is.

Ruben voorziet de stenen van water zodat de stoom de temperatuur doet toenemen. Ik zie mijn vrouw en kinderen aan me voorbijtrekken en begin steeds dieper in mezelf weg te drijven. Ik voel mijn gidsen Rockshana en Thomas rond me en voel de liefde die naar me toe komt stromen.

Dan begint er een pijnlijk en knagend gevoel in mijn maag op te komen. Eerst heel vaag, op de achtergrond, maar dit gevoel neemt steeds meer toe. Op een zeker moment lig ik te kronkelen op de grond. De pijn is onverdraaglijk, niet meer om uit te houden, ik wil het uitschreeuwen, maar kan geen geluid uit